

Prof. dr hab. Marian Gorynia
Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej
Instytut Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja pracy doktorskiej
mgr. Pawła Bogacza
pt. „Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym Polski. Studium na przykładzie
zastosowań metod wielokryterialnych”
napisanej pod kierunkiem prof. Wiktora Adamusa
Uniwersytet Warszawski w Warszawie,
Dyscyplina: nauki o zarządzaniu i jakości
469 stron

Recenzję sporządzono na podstawie pisma Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr. hab. Grzegorza Karasiewicza z dnia 5 października 2021 roku.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy
2. Cele pracy i hipotezy badawcze
3. Metoda
4. Układ i treść pracy
5. Ustalenia merytoryczne – rezultaty badawcze
6. Strona formalna pracy
7. Konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Problematyka podjęta w recenzowanej rozprawie jest ważna i aktualna. Bezpieczeństwo narodowe jest zagadnieniem interdyscyplinarnym, a jednocześnie bardzo różnorodnym, przy czym bez wątpienia temat tej dysertacji mieści się w granicach dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, a jednocześnie oczywiste są też związki podjętej problematyki z dyscypliną bezpieczeństwo narodowe. Eksplorowanym przedmiotem badań jest bezpieczeństwo narodowe, a w zasadzie zarządzanie w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego albo zarządzanie bezpieczeństwem narodowym, które rozumiane jest jako *proces*

zapewniania przez władze RP warunków niezbędnych do współpracy (relacji) między przemysłem obronnym, siłami zbrojnymi, nauką i polityką (s. 3). Autor pracy odwołuje się do dorobku podejścia systemowego oraz teorii podejmowania decyzji. Te dwie okoliczności, obok wyżej zdefiniowanego przedmiotu badań, przemawiają także za zakwalifikowaniem tej rozprawy do dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości.

Uzasadnienie prowadzenia badań w zakresie zasygnalizowanej problematyki jest wielorakie. Po pierwsze, podjęte zagadnienie zarządzania bezpieczeństwem narodowym należy do kwestii, które mają duże znaczenie ze społecznego, ekonomicznego i politycznego punktu widzenia. Innymi słowy badany wycinek rzeczywistości jest ważnym komponentem państwa i jego naukowe rozpoznanie jest potrzebne w celu dokonania diagnozy i ewentualnych usprawnień w jego funkcjonowaniu. Po drugie, za prowadzeniem badań w dyskutowanym obszarze przemawia istnienie swoistej luki badawczej w tym zakresie z punktu widzenia możliwości wykorzystania nowoczesnych metod badawczych, zwłaszcza należących do grupy wielokryterialnych metod wspomagania decyzji. Po trzecie, to właśnie wykorzystanie tych metod może posłużyć do opracowania hierarchii w odniesieniu do czynników, subczynników, wariantów oraz korzyści, szans, kosztów i ryzyka w zakresie zarządzania bezpieczeństwem narodowym. Po czwarte, zasadne i praktycznie potrzebne jest wskazanie wszystkim interesariuszom systemu bezpieczeństwa narodowego (*decydentom zajmującym się obszarem polityki bezpieczeństwa państwa, kadrze kierowniczej przedsiębiorstw zbrojeniowych, dowódcom wojsk, dyrektorom instytucji naukowych i innym interesariuszom*) swoistego uporządkowania obszarów, które w procesie zapewniania warunków do współpracy stanowią korzyści, szanse, koszty oraz ryzyko. Po piąte wreszcie, uogólniając uzasadnienia zawarte w czterech wymienionych argumentach, można stwierdzić, że obszar bezpieczeństwa narodowego jest obszarem zbyt ważnym, aby nie uwzględniać w zarządzaniu nim zdobyczy nauki, a przeprowadzone w ramach przygotowania tej dysertacji badania wpisują się właśnie w postulat wykorzystania osiągnięć naukowych do usprawniania tej ważnej sfery zaangażowania państwa, jaką stanowi bezpieczeństwo narodowe.

Wagę podjętej problematyki należy rozpatrywać zarówno z teoretyczno-poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia. Z perspektywy teoretyczno-poznawczej praca jest ważna, gdyż zmierza do egzemplifikacji zastosowania metod wielokryterialnych do opisu i sformułowania zależności oraz prawidłowości w zakresie uporządkowania czynników/obszarów stanowiących korzyści, szanse, koszty oraz ryzyko z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego rozpatrywanego z wykorzystaniem podejścia systemowego. Z drugiej strony dysertacja ma też ważne odniesienia praktyczne z punktu widzenia wskazania

obszarów potencjalnej interwencji z myślą o polepszeniu systemu bezpieczeństwa narodowego.

W mojej opinii temat (tytuł) rozprawy został sformułowany jednoznacznie, w sposób zrozumiały, z jednoczesnym zasygnalizowaniem podjętego problemu badawczego.

Dobór problematyki i tematu rozprawy stanowią silną stronę przedłożonej dysertacji doktorskiej.

2. Cele pracy i hipotezy badawcze

Autor deklaruje (s. 32), że „Celem głównym pracy było wykorzystanie teoretycznej koncepcji opartej na podejściu systemowym (współpraca, relacje między: przemysłem zbrojeniowym, siłami zbrojnymi, nauką i polityką) w ramach metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji (metody ilościowo-jakościowe) do określenia hierarchii: czynników, subczynników, wariantów, jak i również korzyści, szans, kosztów i ryzyka (kryteria jakościowe) w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP.”

Następnie Doktorant pisze (s. 33), że cel główny obejmował realizację trzech celów szczegółowych:

- Cel poznawczy – „przeгляд i analiza dokumentów, strategii bezpieczeństwa narodowego w zakresie kształtowania relacji, współpracy między przemysłem zbrojeniowym, siłami zbrojnymi, nauką oraz polityką”,
- Cel praktyczny – „na podstawie dostępnej literatury przedmiotu opracowano model systemowy przedstawiający zarządzanie w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP w kontekście współpracy: przemysłu zbrojeniowego, sił zbrojnych, nauki oraz polityki i wykorzystano dostępny do tego celu aparat pojęciowy”,
- Cel aplikacyjny – „cel aplikacyjny, będący skutkiem celu poznawczego i praktycznego, umożliwił opracowanie modelu systemu dla czterech grup respondentów i porównanie wyników uzyskanych przy wykorzystaniu kilku metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji takich jak: AHP, ANP, REMBRANDT”.

Kolejny krok w postępowaniu badawczym Doktoranta polegał na sformułowaniu następującej hipotezy głównej (s. 34):

„Zarządzanie w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski rozpatrywane z punktu widzenia jednej wartości (korzyści, szans, kosztów lub ryzyka), wykorzystujące jeden czynnik analityczny (tj. polityczny, militarny, społeczny albo informacyjny) i jeden wariant (tj. bezpieczeństwo społeczne, bezpieczeństwo ekonomiczne, bezpieczeństwo informacyjne albo bezpieczeństwo militarne) nie odzwierciedla hierarchii w ramach teorii systemowej

(podejścia systemowego) dla wszystkich czterech grup respondentów (ekspertów, decydentów)”.
Ponadto przyjęto sześć hipotez szczegółowych:

- „Hierarchie czynników dla zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski opracowane wyłącznie w ujęciu analizy korzyści albo szans, kosztów albo ryzyka mogą sprzyjać redukcji i okazać się nieoptymalne oraz sprzyjać redukcji w ocenie stopnia ważności tych czynników.
- Hierarchie czynników dla zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski opracowane w ujęciu analizy korzyści i szans, kosztów i ryzyka mogą dostarczyć decydentom pełną informację o ważności tych czynników.
- Hierarchie wariantów (alternatyw), czynników i subczynników dla zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego dla czterech grup respondentów będą się różnić.
- Hierarchie czynników i subczynników opracowane w ujęciu analizy korzyści oraz szans, kosztów i ryzyka dla czterech grup respondentów będą się różnić.
- Hierarchie dla alternatyw, czynników oraz subczynników w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski wyznaczone przez tych samych respondentów przy użyciu różnych metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji tzn. AHP, ANP, REMBRANDT będą ze sobą zbieżne niezależnie od wykorzystanych metod.
- Metoda ANP zakładająca występowanie zależności zarówno w ramach wariantów, w ramach czynników czy w ramach subczynników, a także zależności między wariantami, czynnikami i subczynnikami najlepiej odzwierciedla procesy decyzyjne w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP.”

Dodatkowo Autor postawił trzy następujące pytania badawcze:

- „Jak wyglądają (wyglądały) według Pani/Pana wiedzy - relacje rozumiane jako współpraca pomiędzy: polskim przemysłem obronnym, siłami zbrojnymi, nauką i polityką w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP?
- Jakie są (albo były) według Pani/Pana wiedzy - kryteria (czynniki) współpracy (relacji) pomiędzy polskim przemysłem obronnym, siłami zbrojnymi, nauką i polityką z punktu widzenia zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP?

- Jak powinna według Pani/Pana wyglądać współpraca (relacje) pomiędzy: polskim przemysłem obronnym, siłami zbrojnymi, polityką i nauką z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego RP w perspektywie najbliższych np. 10 lat?”

W odniesieniu do zarysowanego wyżej schematu myślenia Autora o najważniejszych aspektach rozprawy można sformułować kilka refleksji:

- Zacytowane deklaracje Doktoranta wskazują względnie jednoznacznie na to, czym jest recenzowana rozprawa, czym się Autor w niej zajmuje, jaką podejmuje problematykę. Ta podkreślona jednoznaczność wynika z dość zwartych deklaracji Autora odnośnie do celu głównego, celów szczegółowych, hipotezy głównej, hipotez szczegółowych oraz pytań badawczych.
- Główny cel pracy określono w zasadzie w zrozumiały i jednoznaczny sposób. Tym niemniej wydaje się, że bardziej poprawne byłoby następujące sformułowanie celu głównego: *Celem głównym pracy było określenie hierarchii: czynników, subczynników, wariantów, jak i również korzyści, szans, kosztów i ryzyka (kryteria jakościowe) w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP z wykorzystaniem teoretycznej koncepcji opartej na podejściu systemowym (współpraca, relacje między: przemysłem zbrojeniowym, siłami zbrojnymi, nauką i polityką) w ramach metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji (metody ilościowo-jakościowe).*” Zmiana szyku w zaproponowanym sformułowaniu celu zmienia w pewnym sensie hierarchię aspektów celu – na plan pierwszy wysuwa się to, czego cel dotyczy, a na plan drugi schodzi aspekt metodyczny realizacji celu. Przedmiot celu wydaje się być aspektem ważniejszym, aniżeli sposób jego osiągnięcia.
- Lista celów szczegółowych jest zbudowana zgodnie z regułami sztuki – są to cele korespondujące z celem głównym, które zostały sformułowane w zrozumiały sposób.
- Niestety Autor nie przedstawił w momencie omawiania celów i hipotez dysertacji jasnej deklaracji, w których miejscach pracy (rozdziałach, podrozdziałach) zamierza odnieść się do postawionych celów i hipotez; zwłaszcza wskazanie miejsc realizacji poszczególnych celów szczegółowych znakomicie ułatwiłoby ocenę, czy udało się te cele osiągnąć. Taki zabieg mógłby być wykonany we wstępie pracy.
- Z warsztatowego punktu widzenia wskazane byłoby ponadto wyprowadzenie zaproponowanych hipotez z literatury przedmiotu, własnych obserwacji i przemyśleń. Wprawdzie przy niektórych hipotezach podano publikacje stanowiące inspirację ich

sformułowania, to jednak „źródło” pochodzenia hipotez powinno być szerzej udokumentowane literaturowo, co potencjalnie legitymizuje przyjęte hipotezy.

- Nieco niezrozumiałe jest wprowadzenie do konstrukcji pracy obok hipotez także pytań badawczych. Osobiście jestem zwolennikiem alternatywnego wykorzystania tych dwóch narzędzi. Pytaniami należy posługiwać się wtedy, gdy nie mamy jakichkolwiek przypuszczeń na temat kierunku i siły występowania zależności między zmiennymi, zaś hipotezy są przydatne wtedy, gdy tego rodzaju przypuszczenia są już osiągalne (na przykład na podstawie literatury, własnych obserwacji, przemyśleń itp.). Jeśli dobrze zrozumiałem intencje Doktoranta, to być może tutaj uzasadnienie posłużenia się zarówno hipotezami, jak i pytaniami wynikało właśnie z rozbieżności w zakresie rozpoznania zagadnień objętych hipotezami i pytaniami. Pomiedzy przyjętymi hipotezami i pytaniami nie zachodzi bowiem relacja zachodzenia na siebie; przeciwnie – są to raczej dość niezależne zagadnienia.

Generalnie od strony sformułowania celów i hipotez badawczych oceniana rozprawa zasługuje na ocenę pozytywną.

3. Metoda

Metody badawcze użyte w dysertacji zostały de facto opisane w pięciu miejscach rozprawy. Z jednej strony świadczy to o przywiązywaniu przez Autora dużej wagi do aspektu metodologiczno-metodycznego prowadzenia badań naukowych. Z drugiej strony rozproszenie opisu kwestii metodycznych może stanowić pewną trudność przy zapoznawaniu się z rozprawą.

Opis metod wykorzystanych w pracy zawarty we wstępie ma charakter dość ogólny – we wstępie wyróżniono fragment poświęcony metodom (s. 9), co wydaje się być dobrym rozwiązaniem. W moim przekonaniu aspekty metodyczne rozpraw doktorskich są na tyle istotne, że we wstępie do każdej dysertacji powinien znaleźć się fragment *explicite* im poświęcony.

Wspomniana informacja zawarta we wstępie odnosząca się do zastosowanych w pracy doktorskiej metod badawczych jest dość zwarta, a jednocześnie wystarczająca. Doktorant wskazuje wprost na wykorzystanie metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji – posługuje się tzw. analizą BOCR (Benefits, Opportunities, Costs, Risks), stosując takie metody jak: AHP, REMBRANDT, ANP oraz DEMATEL. Pośrednio ze struktury pracy jednoznacznie wynika też, że mamy także do czynienia zarówno z prowadzeniem zarówno badań literaturowych, jak i empirycznych. Autor deklaruje również, że „dysertacja ma przede wszystkim charakter metodologiczny” (s. 10), co mogłoby nawet skłaniać do wyrażenia

obawy o naruszenie zdrowych proporcji pomiędzy aspektami ontologicznymi, epistemologicznymi i metodologiczno-metodycznymi rozprawy. O tym, że taka obawa nie jest pozbawiona całkowicie podstaw może także świadczyć zasygnalizowane już rozłożenie akcentów w sformułowaniu celu głównego rozprawy.

Niektóre aspekty metodyczne badań zostały poruszone w trzecim podrozdziale rozdziału pierwszego, poświęconym charakterystyce i doborowi próby badawczej.

Cały drugi rozdział rozprawy poświęcony jest omówieniu przyjętych założeń metodologicznych oraz prezentacji i ocenie wybranych podejść teoretycznych.

Rozdział trzeci dysertacji zawiera przegląd metod i narzędzi badawczych wykorzystanych w rozprawie. Poszczególne podrozdziały dotyczą charakterystyki czterech metod zasygnalizowanych już we wstępie opracowania: metody AHP, metody ANP, metody REMBRANDT oraz metody DEMATEL.

Pewne aspekty metodyki wykorzystanej w prowadzeniu badań empirycznych zostały ponadto omówione w rozdziale czwartym rozprawy.

Z punktu widzenia wykorzystanej metody praca stanowi studium przypadku metod wielokryterialnych na przykładzie: AHP, ANP, REMBRANDT, DEMATEL. Autor zastosował metody wielokryterialne wspomagania decyzji modyfikując m.in. nowe skale i tzw. skale przystosowawcze. W badaniu wzięło udział 75 interlokutorów należących do grup: przemysł obronny, siły zbrojne, nauka, polityka i dyplomacja. Próba nie jest duża, należy jednak zauważyć, że metody, którymi posługiwał się Doktorant, należą do metod eksperckich, w których wybiera się celowo ekspertów znających bardzo dobrze problematykę badawczą do przeprowadzenia z nimi wywiadów. Ekspertami tymi były osoby, z których część pełni (lub pełniła) najbardziej odpowiedzialne funkcje publiczne w państwie. W badaniach empirycznych dla każdej grupy opracowano specjalny wywiad z kwestionariuszem w postaci celu głównego, kryteriów, subkryteriów i alternatyw. Wyniki badań empirycznych pozwoliły na obliczenie korzyści, szans, kosztów i ryzyka (BOCR) w odniesieniu do zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP dla każdej badanej grupy; sił zbrojnych, nauki, polityki i przemysłu zbrojeniowego.

W związku z przyjętymi w dysertacji rozwiązaniami metodologiczno-metodycznymi należy zauważyć, że Autor przeprowadził na potrzeby rozprawy samodzielnie rozbudowane badania empiryczne, co stanowi niewątpliwie silną stronę ocenianej pracy.

4. Układ i treść pracy

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia, które zawarte zostało jako ostatni element składowy w rozdziale czwartym. Dodatkowo zamieszczono bibliografię, załączniki, spis rysunków, spis tabel, spis wzorów oraz spis załączników.

W krótkim wstępie Autor dokonał prezentacji tematu pracy, zasygnalizował wykorzystane w dysertacji metody oraz wskazał na walory aplikacyjne rozprawy. Ponadto Doktorant zaznaczył, że pandemia koronawirusa nie stanowi przedmiotu rozważań w opracowaniu.

Rozdział pierwszy rozprawy zawiera cztery podrozdziały: uzasadnienie wyboru tematu i jego znaczenie; określenie problemu badawczego; charakterystyka i dobór próby badawczej; cele, hipotezy oraz tezy pracy i pytania badawcze. Uzasadnienie wyboru tematu i omówienie jego znaczenia jest bardzo erudycyjne, zakotwiczone interdyscyplinarnie i przekonujące. Z kolei określenie problemu badawczego jest dość rozwlekłe, zanadto skoncentrowane na mnożeniu wielości aspektów i mało konkludujące. Jeśli chodzi o charakterystykę i dobór próby badawczej, to zaskakuje miejsce, w którym znalazł się ten opis. Najpierw dowiadujemy się, kto ma być badany, a dopiero później dowiadujemy się, jakie są cele i hipotezy. Ta ostatnia kwestia jest poruszona w ostatnim podrozdziale rozdziału pierwszego. Poświęcono jej już dość dużo miejsca w p. 2 niniejszej recenzji. Nie jest zrozumiałe, dlaczego w tytule tego podrozdziału pisze się o tezach pracy, jeśli pojęcie to nie pojawia się w jego treści. W tym kontekście pojawia się przypuszczenie, że być może Doktorant nie odróżnia tez pracy od hipotez pracy.

Rozdział drugi odnosi się do prezentacji metodologii pracy oraz wybranych podejść teoretycznych, potencjalnie przydatnych do rozwiązania podjętych zagadnień badawczych. Dość obszerne omówienie założeń epistemologicznych i ontologicznych jest bardzo pozytywnym wyróżnikiem tej rozprawy. Wystarczy zauważyć, że podobne podejście zdarza się we współczesnych doktoratach coraz rzadziej. Przy okazji nasuwa się pytanie o kolejność tych dwóch kategorii założeń – co jest pierwsze: ontologia czy epistemologia? W tym miejscu warto postawić pytanie o wzajemne relacje pomiędzy podejściem systemowym a funkcjonalistycznym (systemizm versus funkcjonalizm). Wydaje się bowiem, że relacja ta nie wybrzmiała w pracy wystarczająco jednoznacznie. W dalszych częściach tego rozdziału Autor kompetentnie i wyczerpująco przedstawił podejście systemowe, omówił główne teorie podejmowania decyzji oraz dokonał przeglądu literatury na temat metod wspomagania decyzji. Rozdział ten zasługuje na wysoką ocenę ze względu na umiejętność i trafność doboru argumentów i źródeł. Doktorant pisze o problemach szeroko obecnych w literaturze

przedmiotu. Potrafi jednocześnie zmieścić się w rozsądnych rozmiarach tekstu, a także satysfakcjonująco naświetlić analizowane zagadnienia.

Rozdział trzeci z kolei jest poświęcony omówieniu metod badawczych, które potencjalnie nadają się do badania zagadnień podjętych w pracy i które także zostały w tej pracy wykorzystane. Cztery podrozdziały stanowią dyskusję nad istotą i cechami poszczególnych metod: AHP (Analytic Hierarchy Process), ANP (Analytic Network Process), REMBRANDT (Ratio Estimation in Magnitudes or deciBells to Rate Alternatives which are Non-Dominated) oraz DEMATEL (Decision Making and Trial Evaluation Laboratory). Autor wykazał się znajomością nie tylko istoty poszczególnych metod, ale też dokonał krytycznego przeglądu literatury zawierającej poglądy w sprawie zalet i wad tychże metod.

Wysoko oceniając orientację Autora w zakresie prezentowanych metod chciałbym zgłosić postulat, by przy próbie ewentualnej publikacji ocenianej dysertacji (albo jej fragmentów) rozważyć ewentualność dopisania jeszcze jednego podrozdziału, który stanowiłby syntetyczne podsumowanie istoty analizowanych metod z punktu widzenia ich przydatności do prowadzenia badań w określonych sytuacjach decyzyjnych.

Rozdział czwarty jest bodajże rozdziałem o największym znaczeniu dla całości pracy. Zawarto w nim kolejno opis przebiegu badań, wyniki badań w podziale na części I i II, prezentację wniosków i kierunków dalszych badań oraz zakończenie.

W opisie przebiegu badań przedstawiono pewne szczegóły techniczne – podano liczby respondentów w wypadku poszczególnych metod, uzasadniono wykorzystane skale przystosowawcze oraz zaprezentowano wyjaśnienia dotyczące zbierania danych. Wyniki badań uzyskanych przy użyciu poszczególnych metod przedstawiono w tabelach wraz z towarzyszącymi im komentarzami, a ponadto dla celów ilustracyjnych wykorzystano wykresy radarowe. W kolejnej części rozdziału czwartego zaprezentowano wnioski i dalsze kierunki badań. W szczególności odniesiono się do przyjętych wcześniej hipotez oraz zarysowano kilka sugerowanych kierunków prowadzenia badań w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. Rozdział kończy krótkie zakończenie. Dyskusyjne jest zlokalizowanie zakończenia w ramach rozdziału czwartego, a nie jako – jak to się zwykle robi – autonomicznej części pracy. Zakończenie odnosi się przecież do całej pracy, a nie tylko do jednego z jej rozdziałów.

Kolejne elementy pracy stanowią bibliografia, załączniki, spis rysunków, spis tabel, spis wzorów i spis załączników. Do części tych nie wnoszę uwag.

Powyższe spostrzeżenia stanowią podstawę do sformułowania opinii, że układ ocenianej rozprawy jest poprawny – w przyjętym toku rozumowania liczba rozdziałów oraz ich

sekwencja są uzasadnione i właściwe. Pozytywnie należy również ocenić strukturę wewnętrzną poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów. Podkreślenia wymaga dobra organizacja rozumowania w każdym z rozdziałów.

Na uwagę zasługuje obszerna literatura przedmiotu (564 pozycji +netografia) w znacznej części anglojęzyczna. Praca jest zobrazowana licznymi tabelami, rysunkami i wykresami radarowymi, estetycznie wykonanymi.

5. Ustalenia merytoryczne – rezultaty badawcze

W moim przekonaniu całość postępowania badawczego i osiągnięte rezultaty stanowią podstawę do nadania Doktorantowi stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Moim zdaniem zrealizowane zostały postawione cele badawcze – zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe. W szczególności w wyniku przeprowadzonych badań literaturowych i empirycznych została określona hierarchia czynników, subczynników, wariantów, jak i korzyści, szans, kosztów i ryzyka w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP. W prezentacji wyników na uwagę zasługują zwłaszcza rysunki prezentujące zbiorcze hierarchie priorytetów w ramach analizy BOCR (Benefits, Opportunities, Costs, Risks) odniesionej do czynników i subczynników politycznych, militarnych, społecznych i informacyjnych przygotowane osobno dla uczestniczących w badaniach przedstawicieli sił zbrojnych (rys. 48), nauki (rys. 49) i przemysłu (rys. 50). Interesującym osiągnięciem poznawczym jest ogólny model współpracy dla relacji pomiędzy: siłami zbrojnymi, nauką, polityką i przemysłem zbrojeniowym w ramach zarządzania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP, zaproponowany na rysunku 51. Podobnie wartościowym osiągnięciem jest model procesu zapewniania warunków do współpracy pomiędzy przemysłem zbrojeniowym, wojskiem, nauką i polityką w kontekście bezpieczeństwa narodowego RP (rys. 52). Znaczną wartość poznawczą mają ponadto graficzne prezentacje wpływu relacji współpracy pomiędzy przemysłem-nauką-polityką-wojskiem na zarządzanie w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP w ocenie przedstawicieli sił zbrojnych, nauki i przemysłu zbrojeniowego zawarte odpowiednio na rysunkach 53 i 54, 55 i 56, 57 i 58 (z wykorzystaniem metody DEMATEL).

Rozpatrując kwestię odniesienia się Autora do postawionych celu głównego i celów szczegółowych, należy stwierdzić, że Doktorant ustosunkował się do nich w satysfakcjonujący sposób, choć w pracy wskazano jednoznacznie i literalnie tylko miejsce, gdzie odniesiono się do celu głównego.

Co się tyczy celu głównego pracy Doktorant zawarł opinie stwierdzające jego osiągnięcie w rozdziale czwartym (4.3. – Wnioski i dalsze kierunki badań). Explicite nie odniósł się natomiast do kwestii realizacji celów szczegółowych, co jednak nie oznacza, że nie zostały one osiągnięte.

W tym samym podrozdziale ustosunkowano się do przyjętych na początku badań hipotez badawczych. Używając języka Doktoranta cztery hipotezy uzyskały wsparcie (były to hipotezy wymienione wcześniej w recenzji na pozycjach pierwszej, drugiej, piątej i szóstej), zaś hipotezy na pozycjach trzeciej i czwartej uzyskały tylko wsparcie częściowe.

W pracy udzielono także odpowiedzi na postawione pytania badawcze, co Doktorant stwierdza na s. 237.

Ważnym wynikiem poznawczym uzyskanym w dysertacji jest dokonanie kompetentnego przeglądu literatury przedmiotu oraz wyciągnięcie z niego wniosków wykorzystanych następnie w przeprowadzonych badaniach.

Kolejnym rezultatem osiągniętym w ocenianej rozprawie jest fakt, że wnioski wynikające z przeprowadzonych przez Autora badań mogą okazać się interesujące i pouczające dla przedstawicieli sił zbrojnych, przemysłu zbrojeniowego, nauki oraz polityki.

Praca ta znakomicie łączy teorię z praktyką, stąd może być wykorzystana przez przedstawicieli naszego Rządu, szczególnie przez Ministerstwo Obrony Narodowej. Może wskazać decydentom zajmującym się obszarem polityki bezpieczeństwa państwa, kadrze kierowniczej przedsiębiorstw zbrojeniowych, dowódcom wojsk, dyrektorom instytucji naukowych i innym interesariuszom – obszary, które w procesie zapewniania warunków do współpracy stanowią korzyści, szanse, koszty oraz ryzyko.

Wykonana przez Pana Mgr. Pawła Bogacza praca doktorska zbiega się z ogłoszoną w maju 2020 r. przez Prezydenta RP – Strategią bezpieczeństwa narodowego RP (SBNRP, 2020) przewidującą opracowanie ustawy (o zarządzaniu bezpieczeństwem narodowym RP), przy czym prace nad nią wciąż trwają (stan z dn. 30.06.2021 r.).

6. Strona formalna pracy

Pod względem formalnym praca zasługuje na pozytywną ocenę. Rozprawa jest napisana zrozumiałym językiem. Jest zredagowana dość starannie. Język jest w tendencji poprawny, dobry stylistycznie, co sprawia, że dysertację czyta się bez szczególnych trudności. Przypisy oraz bibliografię sporządzono w sposób nienasuujący uwag krytycznych.

Drobne błędy językowe i uchybienia formalne można spotkać w niektórych fragmentach pracy. Oto kilka przykładów:

- s. 3 – powinno być „część” zamiast „cześć”,

- s. 11, 38 i wiele innych – jest „odnośnie czegoś”; powinno być „odnośnie do czegoś”,
- s. 12 – powinno być „podać w wątpliwość” zamiast „poddać w wątpliwość”,
- s. 17 – powinno być „stan niezagrożenia” zamiast „stan niezgrożenia”,
- s. 17 – powinno być „odznacza się” zamiast „odnacza się”,
- s. 20 – powinno być „bezpieczeństwa” zamiast „bezpieczeństwo”,
- s. 26 – powinno być „szansę” zamiast „szansa”,
- s. 31 – powinno być „pozostałe” zamiast „pozostały”,
- s. 32 – powinno być „badawczej” zamiast „badawawczej”,
- s. 41 – powinno być „epistemologii” zamiast „epistomologii”.
- w wielu miejscach praktycznie w całej pracy zauważalne są uchybienia interpunkcyjne (np. brak przecinków przed zaimkiem przymiotnikowym „jaki” w różnych odmianach – przykład s. 24).

7. Konkluzja końcowa

Całościowa ocena recenzowanej rozprawy jest pozytywna. Silną stroną dysertacji jest wybór oryginalnej problematyki badawczej, ambitne sformułowanie celu badawczego, poprawna struktura pracy, własne badania empiryczne przeprowadzone w ramach przygotowania rozprawy, dobra orientacja w polskiej i światowej literaturze przedmiotu, poprawność metodyczna oraz umiejętność prowadzenia analizy i wnioskowania.

W przekonaniu autora recenzji praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim – stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta, a także umiejętność prowadzenia pracy naukowej.

Wnoszę o dopuszczenie Pana Mgr. Pawła Bogacza do publicznej obrony.

Poznań, 22 listopada 2021 roku

Marian Gorynia